

KOVÁCS LAJOS

„Európában senki sem tudja, hogyan létezőnk...”

A *Limes* 1956-os számának visszhangjai

Komárom-Esztergom megye szellemi műhelyeinek termékei között a *Limes* folyóirat a negyedévente megjelenő periodikák közül való. Jellemzője továbbá, hogy szívesen tematizálja számait, ami gyakran tanulmánykötetté emeli összeállításait, s mert tudományos szemlének aposztrofálja magát, egy bizonyos állandó olvasói kört is remél, jó esetben meghatároz. Leginkább pedig mindez akkor igaz, ha a provincializmus veszélyeit messze elkerülik a témaválasztások és témaválaszok. Erre pedig adekvát példa a 2006. év 3. és 4. száma, mely – mi mással is foglalkozna? – 1956-ról faggatja körülöttünk Európát.

Már csak az a kérdés, vetett-e fel új kérdéseket, s ad-e új válaszokat Virág Jenő főszerkesztésében, munkatársainak összefogásával a két részes összeállítás.

A tudatosság, a „körüljárás” igénye már a tartalomjegyzékből is világosan körvonalazódik: az első kötet a szomszédok – jelentőségét sorrendiségében meghatározó – szerepét, hozzáállását, gúzsbakötöttségét vagy éppen kitörési kísérleteit veszi számba. A második „könyv” Nyugat-Európa felé fordul, néhány – a menekültek útvonalába eső és ott figyelemre méltó cselekvési programokat felmutató – országra koncentrálna. Mellette jut hely néhány személyesen megélt emlék megidézésére. Itt kap helyet a társadalom-, valamint az irodalomtörténész néhány észrevétele, magányos példaként pedig egy hazai 56-os könyvrecenziója.

A tartalomjegyzék szemléje biztató (tegyük hozzá: jeles hazai és külföldi szerzőgárdája miatt is), lássuk hát a remélt kérdéseket és válaszokat!

*

Eörsi László bevezetésként publikált írása (*A szovjet birodalom megindulása*) az elmúlt évtizedek megállapításait nem változtatja meg, legfeljebb árnyalja. Közismert tény ma már, hogy – bár megnyílnak lassan a levéltárak, de – „A Moszkvából kapott dokumentumok [...] meglehetősen hézagosak, tehát nem kizárt, hogy a jövőben a még meglévő ’fehér foltok’ is eltűnnek”. Sem a magyar, sem a tizenkét évvel később csehszlovákiai

beavatkozással kapcsolatban nincs új a nap alatt: a totalitárius szovjet rendszer megmutatta kíméletlenségét, antidemokratikus jellegét, a Nyugat pedig erőtlen kelletlenséggel asszisztált. Így is rés keletkezett a keleti tömb egységében, így is teljes az egyetértés, hogy a seb végül egyenes – bár hosszú – úton a rendszer kivérzéséhez, összeomlásához vezetett. A 'fehér foltok' azonban egyelőre nem színeződnek. A Nyugat a status quót jobban félti a kis nemzetek sorsánál, a szovjet erődemonstráció sikeresen restaurálja a hatalmi helyzetet, Kádár tabutémává teszi évtizedekre 56-ot – ennyiben összegződik (közel húsz éve immár kimondhatóan is) mindaz, amit a bevezető tanulmány szerzője kérdéseinkre meg tud válaszolni. S felvázolja hozzá még egy *Forradalmárok* alcímű fejezetben két embercsoport: a (fegyveres harcot vívó) forradalmárok és a (civil erőként is megjelenő) forradalmi szervezetek, munkástanácsok közösségeit. Valamennyien a „rendcsinálás” (gyakran életét vesztett) áldozataivá váltak. Ebben az értelemben tények, adatok igazolják a hatalom legitimitációjának évtizedeken át hangoztatott jogszerűségét – de ezt eddig is tudtuk (s elfogadtuk vagy elhallgatva egyetértettünk vele). **Eörsi Lászlónak** akkor sikerül olvasóját önvizsgálatra (netán ellenvéleményre) készítenie, amikor kijelenti, hogy „1991-től kezdődően a magyar társadalom nagyobb része már inkább elfordult a forradalom emlékeitől”. Provokatív mondat a „kié 56?” kérdésével megfejelve. De választ adni egy tíz évvel korábbi Fejtő idézettel már nem elég...

*

Nem lehet célunk valamennyi tanulmány részletes boncolgatása. De tendenciákat felfedezni vagy ajánlani nem lehetetlen vállalkozás a sokfelől érkező „nemzetelemzések” alapján. S ha ehhez hozzáteszük: a szerkesztés jól elhatárolható (korabeli aktuálpolitikai okokkal is igazolható) „bokrokban” szembesíti az olvasót '56 tanulságaival – nem nehéz felfedezni ezeket a tendenciákat. S mert évtizedek hallgatása és halogatása után vagyunk, s mert a tudományos emlékezet és emlékeztetés sem úszta meg torzítások és torzulások nélkül ezeket az idöket, a *Limes* összeállítása sokkal inkább lehet az emlékek és élmények nélkül maradt nemzedékek szöveggyűjteménye, az ellentmondások és tisztázandó kérdések megválaszolásához vezető bonyolult folyamatok megértést segítő, tényközlő eszköze. Ez sem kevés (ha még van érdeklődés a szándék iránt).

Meghatározó írás ebből a szempontból Murber Ibolya Ausztriát mint szomszédos, befogadó államot bemutató, érzékeny elemzése. Nem az persze a kérdés, hogy főszereplője volt-e a szomszédok között az eseményeknek, hanem ahogyan ezt éretten és egységesen megélte és vállalta ez a társadalom. Murber világosan értelmezi az osztrákok helyzetét: egy éve vonultak ki a szövetségesek (a Szovjetunió is!) területéről, semlegességet